

een choreograaf en een theoretica werd voorgesteld aan een aantal performancekunstenaars, gaat uit van een kader van bijzondere condities om te onderzoeken wat deze condities produceren op het vlak van werkmethodes en procedures, presentatieformats en circulatie, het conceptuele en discursieve apparaat, en de manieren van samenwerking. (Meer uitleg over dit project kan je lezen in *Continuatie. Zes maanden in één locatie*, BOJANA CVEJIĆ, *Etcetera 104*, December 2006, p. 51-53).

3. **De transformatie van performance** in een ruimtelijke praktijk, en het zichtbaar maken van deze verschuiving, is ook de manier waarop *The Theatre*, een project dat architectuur en performance combineert, gekarakteriseerd kan worden (zie p. 35). Het is opgevat als een transporteerbare structuur die gebruikt kan worden door artiesten, curatoren en andere performancemensen om erin te programmeren wat zij denken dat geschikt is vanuit hun begrip van het project. Een dergelijke mobiele vorm is uitnodigend en maakt het herdenken van de oorspronkelijke functie van het theater als publiek forum mogelijk, omdat het gevoelig is voor de bijzondere betekenissen en vormen die deze kan aannemen in verschillende contexten.

Waar PAF ruimte produceert door de eigen verantwoordelijkheid te stimuleren door werk mogelijk te maken en te organiseren in een gestructureerde coöperatieve onderneming, functioneert *The Theatre* als een mal om na te denken over de representatie van ruimte (planning en constructie) en een representatieve ruimte (de activiteiten die erin georganiseerd worden). Er is echter nog een andere vorm van ruimtelijke praktijk die opgedoken is in de huidige performancepraktijk zonder zichzelf tot een bepaalde plaats te bekennen. Hiermee bedoel ik de opkomst van werkgroepen die mensen uit de praktijk verzamelen voor een onderzoek, en de uitwisseling van concepten, methoden en technieken. Eén zo'n groep kwam samen om de kennis over methodologie in performance te bespreken en uit te werken (wat gewoonlijk wordt beperkt tot het bestuderen van de poëtica en dramaturgie van een voorstelling). Een andere onderzocht de mogelijke implicaties van *Open Source* als een bepaald model van sociale organisatie, gebaseerd op horizontaliteit, vrije distributie en samenwerking voor de performancepraktijk. *Open Source* maakte dus een copyleft delen van methodes en instrumenten om performance te produceren mogelijk, als een uitbreiding van de distributie en uitwisseling van kennis vanuit de artistieke praktijk. Nog een andere groep ontstond uit de nood om de fysieke praktijk te revitaliseren als een niet-hiërarchische, niet-autoritaire transmissie van techniek, hetgeen in dans ongewoon is. Geen enkele van deze initiatieven beperkte zich tot een intern gebruik van de informatie – ze waren er expliciet op gericht om een mentale plek te formaliseren in een platform dat voor elke mogelijke gebruiker toegankelijk was. Dus werd een fysieke plaats vervangen door een virtuele ruimte (een website) die groeit van een opslagplaats voor teksten, en zich ontwikkelt door antwoorden, discussies, aanpassingen, het aansporen tot meer duidelijkheid en meningen, waarbij het onderscheid tussen producers en afnemers, makers en het publiek wordt opgeheven.

4. **Nu de situatie geschetst is**, namelijk de omstandigheden waaruit deze projecten ontstaan en zich ontwikkelen, sta ik misschien dichter bij de definiëring van de termen 'ruimte' en 'praktijk' zoals ik ze hier gebruik.

Voor de notie van 'praktijk' heb ik mij laten inspireren door professor Isabelle Stengers, die 'praktijk' begrijpt als een activiteit die niet vrij is van regels en normen, maar toch normatief is, in de zin dat ze overeenstemt met een gedeeld goed. De praktijk van het trainen van een techniek in een dansopleiding of een compagnie, of de praktijk van subsidieaanvragen is een normatieve en regelafhankelijke activiteit, omdat ze instrumenteel is: gericht op het praktische gevolg dat ze zal hebben op de vorming van een danser of lid van de compagnie, of op een kandidaat voor de status van performancekunstenaar. Wat het concept van praktijk dat ik hier gebruik, onderscheidt van een normatief gebruik, is dat het niet stoelt op berekenbare geldigheid (of het overeenkomt met de